

بشیر ناطق دی حیاتی تے لکھتاں

ABSTRACT

Sialkot is a popular region in the field of Punjabi literature. The tradition of the development and promotion on Punjabi Language and literature on this historical land has been going on from the centuries. Bashir Natiq was also from Chauk Kupan, Tehsil Daska, District Sialkot. In this article the writer has thrown light on Bashir Natiq's life and writings. The first part Sheds light on his date of birth, education and date of death. The second part reviews his writings in detail.

1947ء وچ پنجاب نوں دردناک ونڈ نے دو حصیاں وچ ونڈ دتا پر جغرافیائی ونڈ پنجاب دے رسماں رواجاً تے تہذیب نوں نہ ونڈ سکی۔ مغربی تے مشرقی پنجاب دی ونڈ توں پنجابی زبان اُتے ڈاڈھا اثر پیا۔ آزادی مگروں انڈین پنجابی اُتے سنسکرت دا رنگ تے پاکستانی پنجاب اُتے اردو دا رنگ چڑھا گیا۔

مشرقی تے مغربی پنجاب دی سانجھ قدیم کلاسیکی ادب اے جیہیں نوں بنیاد بنا کے کئی لکھاریاں نے دوواں پنجاباں دی ونڈ نوں دور کیتا سانجھے پنجاب اُتے ہوئے ظلم و ستم لئی آواز چکی اے تے پنجابی ادب دی سیوا کرن وچ اہم کردار ادا کیتا اے۔ ایس سلسلہ وچ اک وڈا ناں بشیر ناطق ہوراں دا وی آوندا اے جیہناں اپنی حیاتی نوں پنجاب تے پنجابی ادب و زبان دے ودھائی وقف کر دتا۔
بشیر ناطق دے وڈے:

بشیر ناطق ہوراں دا مغل خاندان نال تعلق اے اوہناں دے وڈے وڈیرے یعنی پپو دادا

چک گُپاں ضلع سا لکوٹ تحصیل ڈسکہ ڈاکخانہ بیگووالا دے وسنیک سن۔
بشیر ناطق دے آکھن موجب:

”چک گُپاں اک نکا جیہا پنڈ اے۔ ایہہ کوئی تاریخی جگہ نہیں اے
بلکہ ایس دے نال اک نکا جیہا پنڈ وسدا پیا اے۔ بھولا موسیٰ، بھولا موسیٰ
تے چک گُپاں دے درمیان اک بہت وڈا تے مشہور چھڑ سی۔ بہن
اوتھے لوکاں اپنے رہن لئی مکان بنائے ہوئے نیں۔“ (1)

اوہناں دے وڈکے شروع توں ای چک گُپاں دے رہن والے سن تے اوہناں دے
پپو دادا لوہے لکڑ دا کم کردے ہوندے سن۔ زیادہ تر اوہ کم کار دوہے شہراں وچ ای جا کے
کردے ہوندے سن۔ اپنے وڈکیاں دے کجھ ناں اوہناں نوں چنگی طراں یاد نیں۔

”غلام محمد بن حاجی محمد دین بن الہ دین بن حسن دین بن

لدھا۔“ (2)

بشیر ناطق دے والد دا ناں غلام محمد تے والدہ دا ناں سکینہ بی بی اے۔ اوہناں دے
دادا دا ناں حاجی محمد دین تے دادی دا ناں برکت بی بی اے۔ نانا جی دا ناں حاجی تاج دین تے
نانی دا ناں گلاب بی بی اے۔ بشیر ناطق ہوئیں پنج بھرا تے تن بھیناں نیں۔ سبھ توں وڈے بھرا
بشیر ناطق ہوئیں نیں، باقی نکلے نیں تے اوہناں وچوں اک منیر حسین وفات پا گئے نیں۔ رضیہ بی
بی، صفیہ بی بی تے ذکیہ بی بی نیں جیہناں وچوں رضیہ بی بی وفات پا گئے نیں۔
بشیر ناطق دے آکھن موجب:

”میرے والد صاحب دا ناں غلام محمد تے والدہ صاحبہ دا ناں
سکینہ بی بی اے۔ دادا جی دا ناں حاجی محمد دین تے دادی دا ناں
برکت بی بی اے۔ میرے نانا جی تاج دین تے نانی دا ناں گلاب بی
بی اے۔ اسیں پنج بھرا تے تن بھیناں آں۔ میں ساریاں توں وڈا
آں تے باقی منیر حسین، شبیر حسین، عابد حسین مرزا تے عارف حسین
نیں۔ ایہناں وچوں منیر حسین ایس فانی دنیا توں رخصت ہو گئے نیں۔
تن بھیناں وچوں رضیہ بی بی وفات پا چکی اے تے باقی دو صفیہ بی بی
تے ذکیہ بی بی حیات نیں۔“ (3)

پیدائش توں بعد اپنا سارا بچپن کوٹلی مغللاں وچ گزریا ہو یا دسدے نیں۔ اوہناں دے
دادا جی حاجی محمد دین ہوراں دے سے وچ انگریزاں دا بڑا عروج سی۔ ایہہ کوئی 1849ء توں بعد

دی گل اے تے کھتری وی بڑے چھائے ہوئے سن تے اک کھتری نال اوہناں دے دادا جی دا واہ پیا۔

بشیر ناطق ہوراں دے دادا جی نے دو شادیاں کیتیاں سن۔ پہلی بیوی وچوں اک پتر ہو رکوئی اولاد نہیں سی۔ دوجی شادی کیتی تے اوہدے وچوں تن پتر ہوئے۔ پہلی بیوی وچوں جیہڑا اکو کلا پتر ہو یا سی، اوہدا نال غلام محمد سی تے اوہ بشیر ناطق ہوراں دے والد صاحب سن۔ بڑے نیک تے درویش صفت انسان سن۔

بشیر ناطق دے شجرہ نسب بارے واقفی:

لدھا

حسن دین

الہ دین

حاجی محمد دین

پہلی بیوی

غلام محمد

دوجی بیوی

محمد رفیق، محمد حنیف، محمد افضل

بشیر ناطق، شبیر حسین، منیر حسین، عابد حسین مرزا، عارف حسین، رضیہ بی بی، صفیہ بی بی، ذکیہ بی بی

پہلی بیوی

محمد شفیق فاخر، شبانہ، ثوبیہ، محمد عتیق باہر، سدرہ

دوجی بیوی

طیبہ، محمد صدیق صابر، محمد انیق ناظر، محمد خلیق یاسر، محمد لیتق طاہر (4)

بشیر ناطق کھتری بارے دسدے نیں۔

”کہ اوہناں دے دادا جی نے اک کھتری کولوں کچھ پیسے ادھار لئے ہوئے سن۔ مڑ اوہناں دی رقم ڈیرہ اسماعیل خاں توں ڈاکخانہ بیگو والا گھلدے ہوندے سن۔ جیہیں ویلے دادا جی پنڈ آئے ہوئے سن تے کھتری نال ملاقات ہوئی تے اوس نوں پچھیا کہ تیرے پیسے تینوں مل گئے نیں۔ اوس آکھیا کوئی پیسے نہیں ملے تے دادا جی نوں غصہ چڑھ گیا۔ کھتری نوں خوب کٹیا۔ اوہنے جا کے پرچہ کروا دتا۔ اوس دی وجہ

توں دادا جی چھ ماہ قید وچ رہے۔“ (5)

اوہناں وچوں تن پتر سن تے اوہناں دے ناں محمد رفیق، محمد حنیف تے محمد افضل نیں۔ محمد رفیق تے محمد افضل ایس فانی دنیا توں چلانا کر گئے نیں۔ محمد حنیف پرائیویٹ فیکٹری مرید کے کم کردے سن۔ ہن اوہ وی ریٹائرڈ نیں تے مرید کے ای رہندے نیں۔ بشیر ناطق اپنے والد بارے دسدے نیں:

”میرے والد غلام محمد دی شادی میری والدہ سکینہ بی بی نال اوہناں دے سکے مامے دے گھر ہوئی۔ میری والدہ والد صاحب دی ماموں زاد سی۔ میری والدہ 31 جنوری 1997ء 21 روزے نوں فوت ہوئیاں تے والد صاحب 15 مئی 2001ء نوں ایس فانی دنیا توں وی رخصت ہو گئے۔“ (6)

ناں تے پیدائش:

اوہناں دے آکھن موجب:

”میرا سارا بچپن کوٹلی مغللاں وچ گزریا بلکہ شعور دی اکھ وی اوتھے ای کھولی تقریباً 14، 15 سال اوتھے ای رہے۔ کوٹلی مغللاں سیالکوٹ وزیر آباد روڈ تے 8 میل دور اک نکا جیہا پنڈ اے۔ اوس نال سیالکوٹ دی ہن وی حد لگدی اے اوسے تھان تے اک نالہ پلکھوں وگدا ہوندا سی۔“ (7)

ناں تے قلمی ناس:

بشیر ناطق موجب:

”میرا ناس والدین نے محمد بشیر رکھیا تے جدوں میں وڈا ہویا تے ادبی دنیا وچ قدم رکھیا تے شعرو شاعری کیتی تے میرا ناس بدل کے بشیر احمد تے فیر ”بشیر قلمی“ تے اوس توں بعد جدوں دائم اقبال ہوراں دی شاگردی کیتی تے اوہناں نے تخلص بدل کے تے ”بشیر ناطق“ رکھ دتا تے رشتے داراں وچ مینوں ”بھاجی“ دے ناں توں بلایا جاندا اے۔“ (8)

اوہناں دی پیدائش بنگلہ صدر گوگیرہ ضلع اوکاڑہ 1950ء وچ ہوئی۔ تاریخ پیدائش اوہناں دے شناختی کارڈ اُتے یکم جنوری 1950ء اے۔ اوہناں نے اپنے کارڈ تے ایہہ تاریخ ایس لئی لکھوائی اے کہ اوہناں نوں تاریخ پیدائش دے مہینیاں دا پکا تھوہ نہیں۔

”پر اوہناں دے ماپے 1949ء دسدے نیں۔ ایس لئی اک دو مہینیاں دے ہیر پھیر دی وجہ توں اوہناں نے 1950ء لکھوائی اے۔“ (9)

اوس نالے بارے گل کردیاں ہونیاں آکھدے نیں:

”کہ اوس نالے نال میرے بچپن دیاں بڑیاں یاداں جڑیاں ہونیاں نیں۔ ایس سارے بچے اکٹھے ہو کے اوتھے نہاندے دھوندے ساں تے اوس نالے وچ پانی دیاں کھیڈاں کھیڈدے ہوندے ساں۔“ (10)

”چک گپاں“ توں اچالا کر کے کوٹلی مغلاں وچ آ گئے سن۔ پیدائش توں بعد اپنا سارا بچپن کوٹلی مغلاں وچ گزریا ہو یا دسدے نیں۔

”ہن ”چک گپاں“ وچ پرے دُوروں نیڑے دے کوئی اکا دکا رشتے دار رہندے نیں۔ ہن اوتھے کوئی قریبی رشتے دار نہیں رہندا۔ 1956ء وچ ”چک گپاں“ توں اچل کے کوٹلی مغلاں وچ آن وے۔“ (11)

بشیر ناطق ہوراں مڈھلی تعلیم ”کوٹلی مغلاں“ دے نال ”روسیلے“ پنڈ وچوں حاصل کیتی جیس ویلے داخلہ لیا تے سکول پرائمری تک سی۔ اوہناں دے پڑھدیاں پڑھدیاں مڈل تک ہو گیا۔ بشیر ناطق ہوریں اپنی تعلیم بارے گل کردیاں ہونیاں دسدے نیں:

”میں زیادہ پڑھ نہ سکیا۔ میرے گھریلو حالات بہتر نہیں سن۔ اوس ویلے مینوں پڑھن دا بڑا شوق سی۔ تے میں اپنی جماعت دیاں دو جیاں منڈیاں نالوں چوکھا ہوشیار سی۔ ست جماعتاں توں اگے نہ پڑھ سکیا۔“ (12)

بشیر ناطق ہوریں اپنے سکول دے دور دا اک واقعہ سناندیاں ہونیاں دسدے نیں:

”میں تیسری چوتھی جماعت وچ پڑھدا ساں، جماعت وچ استاد صاحب نے اک لفظ دتا کہ ایس اتے جملہ بناؤ سبھ بچیاں نے جملہ بنا یا پر میں اوسدا شعر بنا دتا جس ویلے استاد صاحب نے ویکھیا تے کسے شے دی بھال وچ ایدھر اودھر ویکھن لگ پئے۔ مینوں محسوس ہو یا کہ میتھوں کوئی غلطی ہو گئی اے۔ اگر کوئی غلطی ہوئی ہوندی تاں ڈنڈا سامنے میز

اُتے پیاسی۔ اوس نال میری خوب خاطر تواضع کر دے تے استاد صاحب اپنی جیب ٹٹون، کدی میز تے ویکھن کدی ایدھر اودھر آخر اوہناں نے میز تے پیا ہو یا خوبصورت قلمدان چک کے مینوں دے دتا۔ آکھن لگے جے اگر اچ کوئی ہور چنگی شے وی ہندی اوہ وی تینوں انعام وچ دے دیندا کہ میں تینوں جملہ بنان دا آکھیا اے پر توں اوس لفظ دا خوبصورت شعر بنا دتا اے۔ اوہ شعر مینوں یاد نہیں کوئی اردو دا ہووے گا۔“ (13)

بشیر ناطق اپنے اک ہور بچپن دا قصہ دسدیاں ہوئیاں آکھدے نیں:

”میں بچپن وچ ای کم کاج وچ رُجھ گیا۔ میں اپنے مایاں دا وڈا پتر ساں۔ ایس لئی گھریلو مجبوریاں دی وجہ توں پڑھ نہ سکیا۔ تے کم کاج وچ ماں پو دا ہتھ وٹاؤندا رہیا۔ کمر کس لئی تے ہتھ وچ دا تری پھڑ لئی۔ ایس توں اڈ مال ڈنگر چارے زمیندارے دے سارے کم کاج کیتے۔ اوکھے سوکھے ویلے لنگھائے پر اپنے بچپن اندر بچیاں آلیاں موج مانیاں نہیں کر سکے۔“ (14)

بشیر ناطق ہوراں بارے اک واقعے توں پتہ لگدا اے کہ اوہناں وچ جماندرو ای شاعر ہون دیاں نشانیاں موجود سن تے اوہناں دی کھنچل کھولن لئی اللہ پاک نے کسے مہان شخصیت نوں ازل توں ای اوہناں دا استاد مقرر کر دتا ہووے گا تے اوہ مہان ہستی دائم اقبال دائم توں سوا ہور کون ہو سکدی سی۔ اوہناں دے دس موجب:

”میں جدوں چھوٹا ساں کوئی چھ یاں ست ورھیاں دا تے میری والدہ صاحبہ میرے نکے بھین بھراواں نوں لوری دیندیاں سن۔

اللہ توں والی توں

دتا ای تے پالیں توں

اوس ویلے میں لوری دے ایہناں لفظاں اُتے غور کردا ہوندا ساں کہ ایہناں دا تے آپس وچ کوئی جوڑ کیوں نہیں جڑ دا لیکن اوس ویلے تے مینوں کسے قافیے ردیف دا پتہ وی نہیں ہوندا سی لیکن میں ایہناں لفظاں اُتے غور ضرور کردا ہوندا ساں۔“ (15)

ایس توں علاوہ شاعری ول آون دی اک وڈی وجہ ایہہ وی ہو سکدی اے کہ بشیر ناطق ہوراں دے گھر وچ اوہناں دے والد صاحب وارث شاہ دی ”ہیر“ میاں محمد بخش دی

”سیف الملوک“ تے دائم اقبال دائم ہوراں دا ”شاہنامہ کربلا“ ترنم دے نال پڑھدے ہوندے سن۔

اوہناں دے دن موجب:

”جس ویلے میں تہجی یا چوتھی جماعت وچ پڑھدا ساں اوں

ویلے مینوں تقریباً ”شاہنامہ کربلا“ ازبر ہو گیا سی۔“ (16)

بشیر ناطق ہوریں اپنے بچپن بارے دسدے نیں کہ جدوں میرے والد صاحب دائم اقبال دائم صاحب ہوراں دا ”شاہنامہ کربلا“ ترنم دے نال پڑھدے ہوندے سن۔ ہر بندہ ای سن سن کے رو رو کے نیر وگاندا سی۔ مینوں اودوں ای اوہناں شعراں وچوں اک شعر بہت پسند سی تے زبانی یاد ہو گیا سی۔

اوہ یعقوبؑ جائی تے میں علیؑ جائی جے اوہ شان والی میں بھی شان والی
 اوہ یوسفؑ دی بھین سدان والی، میں حسینؑ دی بھین سدان والی
 میرا نام زینبؑ کربلا والی اوہدا نام زینب کنعان والی
 سُتی رہی اوہ ویر دے ٹرن ویلے تے میں جاگدی رہی ارمان والی
 گیا سیرنوں گھروں بھرا اوہدا پچھاں پرت گئی اوہنوں پرتان والی
 ٹُریا کربلا ول بھرا میرا تے میں نال ہی ساتھ لدان والی
 باپ اوسدے درد وندا سدا سی تے اوہ باپ دے درد وندان والی
 میرا باپ وی نہیں میں دکھی زینب وڈے دکھاں دے بھار اٹھان والی
 روندی رہی اوہ گھراں وچ بیٹھ پردے قدم اک نہ بوہے تھیں چان والی
 میں پردین مسافر بے وطن زینبؑ کربلا جنگل خیمے لان والی
 مڑ ”کوٹلی مغلاں“ توں اچالا کر کے 1969ء وچ لاہور آن وے۔

اوہناں ساڈے سوال دا جواب دیندیاں ہویاں دسیا:

”جس ویلے میں کوئی تقریباً پندرہاں ورھیاں دا ہو یا تے میرے
 والد صاحب نے مینوں میرے ناکیاں تے میرے مامے دے گھر صدر
 بنگلے گوگیرے اوکاڑہ وچ گھل دتا تا کہ فرنیچر دا کم سکھ سکاں۔ تن ورھیاں
 دے اندر ای میں چنگا بھلا کارمگر بن گیا۔ مڑ کجھ چرگروں مقصود فرنیچر
 موٹمن آباد ملتان روڈ لاہور تے کم کر کے پیو دا ہتھ وندا رہیا۔ جیس
 ویلے ہتھ ہور پکا ہو گیا۔ مڑ میرے من اندر خیال آیا کہ ہن تے مینوں

کسے اُچی تے چنگی تھیں تے کم کرنا چاہیدا اے۔ موڑسمن آبادتوں میں
راولپنڈی پہنچ گیا۔ اوس توں بعد چوہدری ٹریڈرز سٹی صدر روڈ تے مُر
مغل فرنیچر مری روڈ تے ڈیڑھ دو سال کم کردے رہے جس ویلے
میرے اندر چوکھی خود اعتمادی آ گئی، مُر لاہور ملتان روڈ تے ایم۔ بی
فرنیچر دے ناں توں دکان کھول لئی۔“ (18)

لاہور جدوں آن وسے تے اپنے کاروباری دی ابتدا بارے دسدے نیں:

”کہ لاہور ملتان روڈ تے چھپر سٹاپ دے نیڑے اللہ پاک دا
ناں لے کے ایم۔ بی فرنیچر دے ناں توں دکان کھولی۔ سوہنے مالک
نے رزق دے بوہے کھولے تے اوس ویلے بشیر ناطق ہوراں دی عمر
20 ورھیاں دی سی۔“ (19)

بشیر ناطق ہوریں پنج بھرا نیں۔ بشیر ناطق سبھ توں وڈے نیں۔ اوس توں بعد شبیر
حسین، محمد منیر حسین، عابد حسین مرزا تے عارف حسین نیں۔ ایہناں وچوں ہن محمد منیر حسین ایس
فانی دنیا توں چلانا کر گئے نیں۔ محمد منیر حسین سبھ بھراواں توں چوکھے پڑھے لکھے سن۔ ایہناں
نے ایم۔ اے انگلش کیتا ہو یا سی۔ مُر انگلینڈ چلے گئے تے اوتھے ای نوکری کیتی تے اوتھوں ای
فوت ہو کے واپس پاکستان آئے۔ اوہناں دے تن پتر، تن دھیان سن۔ حماد، حیدر، مراد حیدر،
شبیر حسین ہوراں دی اپنی ورکشاپ اے۔ شبیر حسین دے تن پتر تے اک دھی اے۔

پتراں دے ناں محمد عدیل، محمد ارسلان تے عبدالاحد تے محمد ارسلان تے ایہناں دی
دھی شادی شدہ نیں، باقی کم دے سلسلے وچ باہر چلے گئے نیں۔ عابد حسین مرزا دے دو پتر تے
اک دھی اے۔ علی عمران تے عقیل عمران نیں۔ ایہناں دی دھی شادی شدہ اے تے عقیل عمران
لاہور کم کردے نیں تے علی عمران دہی گئے ہوئے نیں۔

پنچویں بھرا عارف حسین دے پنج بچے نیں۔ دو پتر محمد عاطف، محمد آفاق تے تن دھیان
نیں تے سارے ای شادی شدہ نیں۔ بشیر ناطق ہوریں اپنے بارے دسدے نیں:

”کہ اوہناں نوں اپنے خاندان وچ ”بھاجی“ کہہ کے یاد کیتا جاندا
اے۔ تے اوہ ایس وڈے پن توں بڑا ای فخر محسوس کردے نیں۔“ (20)

بشیر ناطق ہوراں دو شادیاں کیتیاں۔ پہلی اوہناں دی شادی 1971ء وچ سکی پھوچھی ول
ہوئی۔ اوہناں دی بیوی دا ناں رقیہ بی بی سی۔ تے نالے پھوچھی زاد وی سی۔ تے اوہ پہلی بیوی
رضائے الہی نال 1981ء وچ فوت ہو گئی۔ بچے چھوٹے چھوٹے سن۔ بشیر ناطق دوسری شادی نہیں

سن کردے، اوہ سوتیلی ماں دی وجہ توں ڈرے ہوئے سن۔ پتہ نہیں کہ اوہ دوسری بیوی آ کے میرے بچیاں نال کس طرحاں داسلوک ورتے۔ بشیر ناطق دے آکھن موجب:

”میرے رشتے داراں تے والدین نے مینوں دوجی شادی دا آکھیا لیکن میں انکار کر دتا۔ اک دن جدوں میری دکان ملتان روڈ چھڑ سٹاپ تے دائم اقبال دائم صاحب آئے، اوہناں نے وی مینوں شادی کرن دا آکھیا۔ میں انکار کیتا تے آکھیا میرے ہتھ وچ قلم اے، کوئی نہیں زندگی گزر جائے گی۔ دائم صاحب آکھیا تیرا کیہ بنے گا، تیرے بچیاں دا کیہ بنے گا، تیرا میں کرساں۔ اوس ویلے میں سرسٹ دتا کہ دائم صاحب تسیں جیویں آکھوٹھیک اے۔“ (21)

دوجی شادی 1982ء وچ کیتی تے ایہہ شادی اوہناں دی غیراں ول شمیم بیگم نال ہوئی۔ اوہناں دے آکھن موجب:

”میری دوجی بیوی شمیم آراء بہت ای چنگی سوانی اے۔ میں تے میرا سارا خاندان لہدے تے بہت خوش آں۔ ایس نے میری تے میریاں بچیاں دی بہت خدمت کیتی اے تے اچھے طریقے سلیقہ نال میریاں پہلیاں بچیاں دی پرورش تے شادیاں کیتیاں نیں۔“ (22)

پہلی بیوی رقیہ بی بی وچوں تن دھیاں تے تن پترن۔ پتراں دے نال محمد شفیق فاخر، محمد عتیق باہر تے رفیق نادر۔ رفیق نادر ایس فانی دنیا توں چلانا کر گئے نیں۔ محمد شفیق فاخر تے محمد عتیق باہر دوویں ای شادی شدہ تے بال بچے دار نیں۔ اپنے کاروبار کردے نیں تے تنوں دھیاں وی شادی شدہ بال بچے دار تے اپنے گھر والیاں نیں۔ محمد عتیق باہر اپنے والد صاحب بشیر ناطق بارے آکھدے نیں:

”میرے والد صاحب پنجابی مادری زبان تے تصوف دے بہت وڈے شاعر نیں۔ میں خود تے پڑھ لکھ نہیں سکیا، والد صاحب نوں شعر و شاعری کردیاں ہونیاں ویکھ کے بڑی خوشی تے فخر محسوس کرنے آں۔ میرے والد صاحب نے ”تھلاں دی سسی“ تے توحید دا چن لکھ کے تے سیرت پاک دی کتاب نوں چار چن لا دتے نیں۔“ (23)

محمد عتیق باہر اپنے والد صاحب دی صحبت توں سکھے ہوئے شعر آکھدے نیں:

بے شک منگنا کم اے منگتیاں دا منگ کے اسیں سرداریاں کیوں لیئے
 دُباں تراں گے راوی چناب اپنے جا کے گنگا وچ تاریاں کیوں لیئے
 جزوی گلی تے کل دے نال نسبت فانی محل مناریاں کیوں لیئے
 ناطق اپنی گل تے مان ہوندا گلاں اسیں ادھاریاں کیوں لیئے (24)

دوجی بیوی شمیم آراء ماشاء اللہ حیات نیں، اوہناں وچوں چار پتر تے اک دھی اے۔
 پتراں دے ناں محمد صدیق صابر، محمد انیق ناظر، خلیق یاسر، محمد لئیق طاہر۔ بیٹی طیبہ بی بی اے۔
 ایہناں وچوں دو پتر محمد صدیق صابر تے محمد انیق ناظر شادی شدہ نیں تے دھی وی شادی شدہ
 اے، بال بچے دار اے۔ ایہناں دے اک بچے محمد صدیق صابر بارے آکھیا جاندا اے کہ
 اوہناں نوں والد صاحب دی طرح شعر و شاعری دا بڑا شوق اے تے اوہ کجھ اشعار حضرت امام
 حسینؑ دے حوالے نال آکھدے نیں، محمد صدیق صابر بارے دسدے نیں:
 ایس نوں شاعری دا شوق اے تے سوہنے شعر لکھ لیندا اے:

رتبہ نبی تے علی توں بعد اُچا حضرت پیر امام حسینؑ دا اے
 ہر پاسے حسین حسین ہووے رتبہ سدا دوام حسینؑ دا اے
 سر سجدے کٹایا حسین سید تائیوں ہر کوئی غلام حسینؑ دا اے
 پتراں منگے ست عطا ہوون ملدا جیہنوں انعام حسینؑ دا اے
 رب بولدا ویکھیا وچ کر بل جس جس سنیا کلام حسینؑ دا اے
 دائم اقبال، محمد بشیر ناطق تے صابر مرزا غلام حسینؑ دا اے (25)

محمد صدیق صابر حضرت امام حسینؑ دے حوالے نال اک ہور شعر آکھدے نیں:

جنگ سر کٹا کے جت لینا ایہہ کم حسینؑ جوان دا اے
 دتے ہتھ نہ ہتھ یزید اندر حد بٹا نہ ایہناں دی شان دا اے
 خون جگر دا پا حسینؑ سید دیوا بالیا دین ایمان دا اے
 وارے بچوے نانے دے دین خاطر صابر بچو شیر یزدان دا اے (26)

بشیر ناطق دے پتر محمد لئیق طاہر بارے آکھیا جاندا اے:

”ایس نوں نعت خوانی دا بڑا شوق اے۔ بہت سوہنیاں نعتاں

پڑھدا اے۔ باہر محفلاں تے وی نعت خوانی لئی جاندا اے۔“ (27)

لییق طاہر حضورؐ سرور کائنات دی شان بیان کردیاں ہوئیاں نعت شریف دے شعر آکھدے نیں:

سماں ہووے مدینے دا تے طیبہ دی ہوا ہووے
 اڈے دل دا کبوتر تے جے مدینے دی ہوا ہووے
 کرے طواف روضے دا تے بولے یا نبی اللہ
 تیرا دیدار منگنا واں جے اکھیاں نوں عطا ہووے
 میرے دل دی میرے سر دی ایہو ای شہنشاہی اے
 میرا دل وی میرا سر وی مدینے دا گدا ہووے
 اُحد ویکھے بدر ویکھے قلعے خیبر دے جا ویکھے
 اوہ تھاں جتھے سوہنے نے لایا نقش پا ہووے
 ایہہ اوہ شاہی دوارہ اے جتھے سارے نبی منگتے

اوہ آوے سامنے ناطق جے خالی کوئی گیا ہووے (28)

بشیر ناطق ہوراں دی بیٹی طیبہ اپنے والد صاحب دی شاعری دی تعریف کردیاں ہوئیاں آکھدیاں
 نیں:

”کہ میرے والد بشیر ناطق صاحب ہوریں پنجابی ادب تے
 تصوف دے اک نویکلے شاعر نیں۔ ایہناں نے اپنی شاعری تصوف
 توں ہٹ کے نہیں کیتی تے اسیں اپنے آپ تے بڑا ای فخر محسوس
 کرنے آں کہ ساڈے والد صاحب پنجابی ادب دے بہت وڈے
 شاعر نیں۔“ (29)

بشیر ناطق اپنی شاعری دی شروعات بارے دسدے نیں:

”21 ورھیاں دی عمر وچ شاعری میرے تے اِنج وارد ہوئی
 جیویں کوئی بھٹی ہوئی یادداشت واپس مڑ آوندی اے۔ میں جیہڑا شعر
 وی لکھدا ساں علم عروض دی تکڑی تے تکل کے آونداسی۔ (30)

سبھ توں پہلی لکھت ”پاکستان دی گل“ ایس توں بعد دوجا قصہ ”حضرت عشق دا نظارہ“ چھیتی منظر
 عام تے آ گیا سی۔ ایس قصے نوں بڑی پذیرائی ملی۔ بشیر ناطق موجب:

”ایس قصے نوں پڑھ کے اک شاعر مینوں ملن لئی آیا تے آکھن
 لگا قافیے، ردیف بہوں سوہنے ورتے نیں۔ تے میں اوس شاعر نوں دسیا
 پئی مینوں تے ردیف، قافیے وزن تے اوزان دا کجھ علم نہیں کہ ایہہ کیہ
 ہوندے نیں۔ ایہہ گل سن کے اوہ شاعر بڑا حیران ہو یا۔ بس اک ایہہ

جملہ کہہ کے تے چلا گیا کہ تسیں جماندرو شاعر او۔ تسیں اپنا تسلسل

جاری رکھنا۔“ (31)

بشیر ناطق اپنے نانا جی بارے دسدے نیں کہ اوہ وی شاعری کردے سن تے اوہناں نے اک کتاب وی لکھی:

”میرے نانا جی میاں تاج دین اَن پڑھ ہون دے باوجود شاعری کردے سن۔ اوہناں نے اک اپنی کتاب ”کلید معارف“ دے نال توں لکھی جیہڑی تحقیق کرن توں بعد اوہناں بدل کے تے ”لمیا یار پیارا“ دے نال توں چھپی۔“ (32)

ایسے طرح دُکھ سکھ، غم، غم، اوکڑاں، دشواریاں تے چنگے مندے حالات زندگی دا حصہ ہوندے نیں جیہڑا صبر نال جَر لیندا اے، اوہ اپنی زندگی اندر وڈیاں وڈیاں اوکڑاں دا سوکھے انداز نال مقابلہ کر لیندا اے۔ بشیر ناطق ہوراں دی زندگی وچ کجھ اجنبی حالات بنے جیہناں اوہناں نوں کُسن نہیں دتا۔ ایس بارے اوہ گل کردے نیں:

”حالات کجھ ایہو جیہے بنے کہ کناں چر شاعری مینوں بھلی رہی۔ انج ای جیویں کہ تخلیقی سطح اُتے کسے وڈے وڈے قُفل لا دتے ہوون۔ کسے خوشی، غمی دے موقعے تے کوئی شعر آ کھدا تے اوس نوں لکھ دیندا۔ پر جیہڑی 21 ورھیاں دی عمر شاعری دے جہان من دی دنیا وچ کھلے سن۔ اوہ تخلیقی ہڑھ کجھ عرصے لئی جام ہو گیا سی۔ تقریباً 33 سال توں 40 ورھے تک شاعری بھلی رہی۔“ (33)

بشیر ناطق ہوریں دائم اقبال دائم صاحب نال تعلق بارے دسدے نیں:

”میں اپنے والد غلام محمد صاحب ہوراں نال دائم اقبال دے مرشد بابا اللہ میاں شہنشاہ قلندر دے ہاں اکثر جاندا ہوندا ساں۔ اوس ویلے تقریباً میری عمر کوئی دس ورھیاں دی ہووے گی۔ 1961ء وچ دائم اقبال دے پیر بھائی بنے۔ ایسے طرحاں ای اوہناں نال گوہڑا تعلق بن گیا۔ اوس توں بعد مڑ چھیتی ای اوہناں دی شاگردی وچ وی آ گئے۔“ (34)

بشیر حسین مغل دے آکھن موجب:

”ایہناں نے 70 دی دھائی توں شاعری کرنی شروع کیتی تے

وحدت الوجود بارے شاعری کیتی اے۔ ایہناں تے اللہ پاک دا خاص کرم اے کہ شاعری پانی دی روانی دی طرح کر دے نیں کوئی شعر یا سطر ایہناں نوں کٹنی نہیں پیندی اسیں اپنے ارج دے دور وچ پنجابی ادب و تصوف دا شاعر ایہو جیہا کوئی نہیں ویکھیا۔ جیہڑا کہ ایس طرح دی صوفیانہ شاعری کردا ہووے۔“ (35)

بشیر حسین مغل ہوریں دسدے نیں:

”اک دفعہ دُھپ سڑی بازار لاہور وچ مشاعرہ ہویا تے او تھے بشیر ناطق صاحب ہوراں نے اپنے استاد دائم اقبال دائم بارے اک نظم ”پنجاب دا پھل“ پڑھی تے سارے لوگ بڑے خوش تے حیران ہوئے تے دائم ہوراں نوں وی بڑی خوشی ہوئی تے اوہناں نے دعا دتی کہ اللہ تہاڈی شاعری نوں رنگ لاوے۔ ناطق صاحب ساڈے وڈے بھرا نیں تے ساڈے لئی باعث فخر نیں۔“ (36)

بشیر ناطق ہوریں ساڈے سوال دا جواب دیندیاں ہونیاں دسدے نیں۔ ”کہ میں سبھ توں پہلاں شاعری وچ تخلص اپنا ”بشیر احمد“ لکھدا ساں۔“

بشیر احمد ہتھ تاں پاک ہوندے

دیئے ہتھ جے مرد قلندر دے ہتھ (37)

جیس ویلے بشیر ناطق ہوراں دا تعلق اکرم قلندری (نعت خواں) ہوراں نال بنیا۔ اوہناں نے بشیر ناطق ہوراں نوں اپنی اصلاح لئی استاد رکھن دی ترغیب دتی تے اوس ویلے ناطق صاحب ہوریں آکھیا کہ بس صرف اور صرف میرے استاد دائم اقبال صاحب نیں۔ اکرم قلندری ہوراں نے آکھیا کہ اوہ بہت دور نیں تے تسیں اصلاح لئی کوئی اتھے نیڑے ای استاد رکھو۔ ناطق صاحب دسدے نیں:

”میںوں اکرم قلندری اصلاح لئی ”ملک عبدالرشید شاکر“ ہوراں

دے کول لے گئے اوس توں بعد مڑ میں اوہناں دی شاگردی وچ آ

گیا۔“ (38)

بشیر ناطق ہوریں مزید دسدے نیں:

”کہ شاکر ہوراں میرا ”احمد“ تخلص بدل کے ”قلمی“ رکھ دتا۔ مڑ

میں ایہو تخلص اپنی شاعری اندر ورتن لگ پیا۔“ (39)

اوہناں دے آکھن موجب:

”شاکر“ ہوراں میتھوں چھیتی ای ہتھ کھلے کر لئے۔ تے آکھن
لگے تینوں میتھوں کسے وڈے آگوان دی لوڑاے۔ اک دن ناطق
ہوراں اوہناں نوں ازمان لئی غلط مصرعے لکھے جیہڑے کہ فنی اعتبار نال
ٹھیک نہیں سن۔ ”شاکر“ ہوراں نوں دکھائے تے آکھن لگے کہ چنگے
نیں۔ کہن لگے کہ مینوں پک ہو گیا کہ ایہہ میری اصلاح نہیں کر
سکدے۔ مُد میں اپنی اصلاح لئی دائم اقبال صاحب ہوراں کول
حاضری دینی شروع کردتی۔“ (40)

1974ء لاہور وچ مشاعرہ ہویا دائم اقبال دائم ہوریں وی آئے ہوئے سن۔ اوس
مشاعرے وچ بشیر ناطق ہوراں دائم اقبال اُتے اک نظم ”پنجاب دا پھل“ پڑھی۔
جا کے چمن اندر نور پیر ویلے اساں ویکھیا اک گلاب دا پھل
اودھی خوشبو تھیں ملیا سکوں نہیں تے چھالہ گیا سی دل بیتاب دا پھل
پھلاں وچوں خوش رنگ سی نظر آیا نوں طرز تے نوں حساب دا پھل
پھل ایس توں پہلاں وی کئی ویکھے پر نہیں نکلیا ایسے شباب دا پھل
ایس پھل بے مثل دا پکڑ پلہ لکھیا گل حقیقت تراب دا پھل
لکھاں وچ پھلاں پیا مہکدا اے یارو دائم اقبال پنجاب دا پھل (41)
جدوں اوس مشاعرے وچ ایہہ نظم پڑھی گئی تے سب نے بشیر ناطق نوں داد دتی تے
دائم اقبال وی بڑے خوش ہوئے۔ آکھن لگے ایہہ تہاڈا تخلص ”قلمی“ ٹھیک نہیں کول ای اکرم
قلندری ہوریں سن آکھن لگے دائم صاحب تسیں ای بدل کے رکھ دیو۔ اکرم قلندری نے قلم پھڑی
تے دائم اقبال صاحب ہوراں نے لکھوایا۔

قلم قلمی تخلص تے پھیر کے تے لکھیا شوقوں محمد بشیر ناطق
فکر خالص تخلص بدلا دتا روشن ہو گیا روشن ضمیر ناطق
خوش خیال ناطق خوش خصال ناطق خوش جمال تے خوش تصویر ناطق
دائم ادبی ستاریاں ساریاں وچ رہسی چمکدا بدر منیر ناطق (42)
بشیر ناطق ہوراں اگے جنی وی شاعری کیتی تخلص ”ناطق“ ورتیا۔ بشیر ناطق ہوراں
موجب:

”سماں بچھیا ہویا سی۔ ہر کوئی اشکبار سی خاص کر میرے تے رقت طاری سی۔ جذبات

اہل رہے سن۔ اک تے دائم اقبال ہوراں دے نال اکرم قلندری ہوراں تے میں اک تصویر بنوائی تے گوجرانوالہ دے شاہ محمد قادری وی نال ای سن تے میں اک فی البدیہہ نظم کہہ دتی۔

بابرکات زبان سبحان اللہ نعت گوہ بشیر النذیر دائم
 آیا کول میرے جاگے بخت میرے دتی آ کے بدل تقدیر دائم
 قلمی نام تے قلم چلا دتی مسکرا کے با تدبیر دائم
 جتھے چاہوے کوئی سکدا روک نائیں دیوے پکڑ کے پھیر لکیر دائم
 دتا لکھ محمد بشیر ناطق بخشی علم دی نالے جاگیر دائم
 الفت نال بیٹھا کے کول اپنے ساڈے نال بنوائی تصویر دائم
 صدی چودھویں اہل اسلام اندر لائاں ماردا رُخ تنویر دائم
 ناطق ادب والی کہکشاں اندر پیا چکدا بدر منیر دائم (43)

بشیر ناطق ہوریں بڑے ای خوش قسمت انسان نیں کہ ایہناں نوں اپنے استاد دائم اقبال دائم دی پگ ملی تے ایہناں دی دستار بندی ہوئی۔

تاں تے خوش نصیبی اے بڑی میری جے ایہہ پگ اے میرے اعمال دی پگ
 لچپال نیں آپ بنھوائی ہتھیں لچپال کولوں لچپال دی پگ
 مل گئی قلندر دے بال تائیں اللہ میاں قلندر دے بال دی پگ
 ناطق سر تسلیم خم اُتے بچھ گئی اے دائم اقبال دی پگ (44)

بشیر ناطق ہوراں نوں اپنے استاد دائم اقبال دائم ہوراں نال بہت محبت سی۔ کیونکہ دوویں اک ای مرشد اللہ میاں خاں شہنشاہ قلندر دے مرید تے نالے پیر بھائی سن۔ دائم ہمیشہ ناطق تے خوش تے راضی سن۔ اوہ دسدے نیں:

”میرے استاد دائم صاحب میری شاعری نوں پسند کردے سن۔

اک دن شعر لکھیا بشیر ناطق اُتے۔“ (45)

امیر ناطق فقیر ناطق زہے محمد بشیر ناطق
 سخنوری کا تُو خاص محرم قلم ترا بے نظیر ناطق (46)

دور حاضر دے ایس نفسا نفسی دے عالم دے وچ تصوف دا شاعر ہونا کوئی آسان گل نہیں جیس طرح آکھیا جاندا اے کہ پنے انگلاں برابر نہیں ایسے طراں سارے شاعر برابر نہیں ہر کسے دا اپنا ڈھنگ اے۔ ایہناں وچوں اک نوں طرز دے نوکلے تصوف دے شاعر بشیر ناطق ہوریں نیں۔ عابد حسین مرزا موجب:

”ایس دورِ حاضر دے اندر پنجابی ادب تے تصوف دے شاعر بہت ای گھٹ نظر آوندے نیں۔ ساڈے لئی ایہہ باعثِ فخر نیں۔ ایہناں تے اپنے مرشد تے استادِ دائم صاحب دی خاص نظرِ کرم ایں۔ اللہ پاک دی طرفوں شاعری دا ایہناں تے نزول اے۔ ایہہ کسے عام بندے دے وس دا روگ نہیں۔ ایہناں تے خاص ربی عطا اے۔ ایہہ شعر ایس طرح لکھدے نیں پئی اک شعر لکھیا تے دوجا وارد ہو رہیا ہوندا اے۔ ایہناں نوں اپنی شاعری دے اندر کوئی کٹ وڈھ نہیں کرنی پندی۔“ (47)

تصوف دے حوالے نال بشیر ناطق ہوراں دی بہت اُچی پرواز اے۔ ایہناں نے جنیاں وی کتاباں نظمیاں اوہ تصوف تے وحدت الوجود دا نچوڑ نیں۔ طاہر حسین صفر ایسے حوالے نال آکھدے نیں:

”تصوف دی اگر گل کریئے تے جیہڑی ایہناں دی پرواز اے ایہہ اوہ پرواز اے جیہڑی علامہ اقبال نے شاپین دی پرواز اے تصوف دے حوالے نال شاعری ایہناں تے ربی عطا اے۔ ایہناں نوں ایہہ بڑا وڈا شرف حاصل اے کہ اللہ پاک نے ایہناں کولوں ”توحید دا چن“ حضور اکرم دی سیرت بارے لکھوائی اے۔ ایسی کتاب لکھنا کوئی عام جیہی گل نہیں۔ ایہہ بڑے ای محتاط ہو کے جیویں کہ پل صراط توں لکھن والی گل اے۔ ایہہ اوہ بندہ ای سیرت پاک بارے کتاب لکھ سکدا اے جیہدے اُتے اللہ پاک دی نگاہ سوئی ہووے۔“ (48)

بشیر ناطق ہوریں دسدے نیں کہ میری بیٹی دی شادی 1995ء وچ بنگلہ صدر گوگیرہ اوکاڑہ ہوئی تے او تھے میرا جان آن ہو یا تے او تھے ”سائیں محمد علی“ ٹلاں والی سرکار نال ملاقات ہوئی۔ اوہناں بارے دسدے نیں:

”میری بیٹی دی 1995ء وچ بنگلہ صدر گوگیرہ دے وچ شادی ہوئی تے او تھے میرا جان آن ہو یا تے او تھے ”سائیں محمد علی“ عرف ٹلاں والی سرکار نال ملاقات ہوئی۔ سائیں نے گل دے وچ ٹل پائے ہوندے سن، ہتھ دے وچ کھونڈی، دوسرے ہتھ وچ بالٹی ہوندی سی۔ سائیں بارہاں کوہ ٹر پھر کے گدا کردے ہوندے سن تے اوہ جیہڑا آٹا

دانا ہوندا سی، اوہ دریا تے جا کے مچھیاں نوں پا دیندے سن۔ اوہناں نے کنا چر چُپ دا روزہ وی رکھی رکھیا۔ مینوں پیر عبدالحق جیہڑے اوہناں دے پوتے نیں۔ اوہناں دی فرمائش تے ”سائیں محمد علی“ ٹلاں والی سرکار تے ”بچپال قلندر“ کتاب لکھن دا شرف وی حاصل ہويا۔ پیر عبدالحق دے دادا دے بھائی سن۔ سائیں دی والدہ ماجدہ مائی بھاگن بی بی وی ولی اللہ ہوئیاں نیں۔ سائیں 1998ء وچ ایس فانی دنیا توں چلانا کر گئے۔“ (49)

قادر الکلامی بارے ساڈے سوال دا جواب اوہناں اِنج دتا:

”میرا بھرا عابد کافی ورھے دئی رہیا۔ اوہناں دسیا کہ مینوں دئی وچ اک شاعر ملیا۔ پنجابی وچ شاعری کردا سی۔ اوہناں دے بھرا نوں دن لگا کہ میں شاعری کردا ہوندا ساں ہن چھڈ دتی اے۔ بشیر ناطق ہوراں دے بھرا آکھیا نہ ایہہ پھڑن والی شے ہوندی اے تے نہ ای چھڈن والی تساں چھڈی کیوں؟

شاعر نے دسیا میں پاکستان دائم اقبال ہوراں کول گیا۔ اوہناں مینوں پچھیا شاعری کر لیندے او، میں آکھیا جی چنگی شاعری کر لینا واں۔ اوہناں اک مصرعہ دتا۔ ایس دے چومرے بناؤ۔

الف آؤ سہیلیو میریو نی اسماں آج خریدنی سونف اے نی (50)

آکھن لگا میں ادھا پونا گھنٹہ مغز ماری کردا رہیا، مینوں سونف دا قافیہ نہیں ملیا۔ جییں ویلے شعر نہ میں لکھ سکیا، دائم اقبال آکھیا مڑتسیں چنگی شاعری تاں نہ کر دے ہوئے۔ شاعر آکھن لگا کہ میں اودوں توں ای قلم توڑ دتی تے شاعری توں توبہ کر لئی۔ جییں ویلے بھرا نے بشیر ناطق ہوراں نوں ساری گل سنائی، اوہناں بھرا نوں آکھیا ایہہ اوس دی کم عقلی جیہڑا اوہ شعر نہیں بنا سکیا۔ بھرا نے کہیا ”بھاجی“ سونف دا تے ہور قافیہ نہیں بندا بھرا دی ایس گل تے اوہناں نے اٹھ دس فقرے بنا دتے اوہ مصرعے ملاحظہ فرماؤ۔

الف آؤ سہیلیو میریو نی اسماں آج خریدنی سونف اے نی
اسیں کدی وی نہیں بازار گھیاں ایسے چج خریدنی سونف اے نی
سنیا عرب دی سونف مشہور ملکی کر کے حج خریدنی سونف اے نی
اسیں کدی نہیں پردیوں باہر ہوئیاں منہ کج خریدنی سونف اے نی

چانواں نال اج اساں بازار پھرنا بھیج بھیج خریدنی سونف اے نی
 پاک پتن دے دیس توں آئی ہوئی اے خاص فریدنی سونف اے نی
 عم نہ کھاؤ سہیلیوں میریہیوں نی اساں اَج خریدنی سونف اے نی (51)
 اکرم قلندری جیہناں دا نعت خوانی وچ بڑا اُچا ناں اے اوہ بشیر ناطق ہوراں بارے دسدے نیں:
 ”اوہناں نے سبھ توں پہلا مشاعرہ ”مسلم اویسی“ دی برسی تے
 اوہناں دی قبر اُتے پڑھیا ایہہ اوہناں دا پہلا مشاعرہ سی تے پہلا ای
 سٹیج سی۔ بشیر ناطق ہوریں مشاعرے وچ پڑھدے ہوئے گھبرا گئے۔
 میں تے ملک عبدالرشید شاکر ہوراں اوہناں نوں ہلاشیری دتی تے مان
 ودھایا۔“ (52)

اکرم قلندری تے بشیر ناطق ہوراں دا آپس وچ بڑا سونہنا تے گوہڑا تعلق رہیا جیہنوں ویکھ کے
 عبدالرشید شاکر ہوراں نوں آکھنا پیا۔

سونے دی چابی تے چاندی دی جنوری

واہ واہ اے جوڑی ناطق قلندری (53)

اکرم قلندری بشیر ناطق ہوراں دے فکر بارے دسدے نیں:

”بشیر ناطق ہوراں نے کسے تھاں تک بندی دی شاعری نہیں کیتی۔

نہ ای ایہہ سوچ کے کلام لکھدے نیں۔ بس کوئی موضوع یاں کوئی چنگا

منظر سامنے آ جاوے خوب سچا سچا ادب تخلیق کردے نیں۔ ایہناں دے

ہر مصرعے اندر موسیقیت پائی جاندی اے۔ ایہناں دی کوئی وی سطر بے

معنی نہیں ہوندی۔ اودے وچوں کجھ نہ کجھ مطلب نکلا اے۔“ (54)

پیر عبدالحق بشیر ناطق ہوراں دے تصوف بارے گل کردیاں ہویاں دسدے نیں:

”بشیر ناطق ہوریں تصوف دے بہت اُچے سچے شاعر نیں۔

ایہناں نے ساڈے گھرانے بارے ادب تخلیق کیتا اے۔ ایہناں نے

ایہدے وچ کوئی جھوٹھ یا بناوٹ نہیں ملایا۔ ایہناں کتاب ”بچپال قلندر“

دے ناں توں سائیں محمد علی عرف ٹلاں والی سرکار دی سوانح حیات نوں

قلمبند کیتا اے۔ ایہناں دا نازکا بنگلہ صدر گوگیرہ وچ سی۔ ایس لئی

ایہناں دا آن جان رہیا جیہں دی وجہ توں ایہناں نوں ساڈے گھرانے

نال بڑی عقیدت سی۔ جیہں طرح میاں محمد بخش، پیر وارث شاہ، خواجہ

غلام فرید نے تصوف دی شاعری کہتی۔ اوہناں دی طرح ایہہ وی
تصوف دے اعلیٰ قسم دے شاعر نیں۔ اج دے دور وچ تصوف دا کوئی
ورلا ای شاعر نظر آوندا اے۔ ایہناں نے ”بچپال قلندر“ سائیں محمد علی
بارے سچ تے مبنی اوہناں دی زندگی دے حالات و واقعات تے
کرامات نوں منظوم کیتا اے اوہدے وچ کوئی کھوٹ نہیں ملایا بلکہ
حقیقت نوں ای بیان کیتا اے۔ ایہہ ”بچپال قلندر“ ساڈے لئی انمول
تحفہ اے جیہدا اسیں کدی وی معاوضہ یا احسان نہیں دے سکدے۔
ایس توں علاوہ ایہناں نے ”توحید دا چن“ سیرت پاک لکھ کے بہت
وڈا کارنامہ انجام دتا اے۔“ (55)

بشیر ناطق ہوراں دا بنگلہ صدر گوگیرہ وچ نانکیاں دی وجہ توں سانگا سی تے بیٹی دی
شادی وی اوتھے ہوئی ہوئی سی۔ ایس لئی ایہناں دا یارانہ پیر بشیر احمد ہوراں نال سی جیہڑے کے
”سائیں محمد علی“ عرف ٹلاں والی سرکار دے بھتیجے سن۔ اوہناں نال بڑی محبت تے عقیدت سی۔
اوہناں دے فوت ہوون توں بعد ایہناں دا یارانہ پیر بشیر احمد دے وڈے پتر پیر عبدالخالق نال
اے جیہڑے کہ سائیں ٹلاں والی سرکار دے گدی نشین وی نیں۔
عدل منہاس لاہوری ہوراں دا بشیر ناطق ہوراں نال بڑا ای پرانا یارانہ اے۔ ایہہ
پنجابی نظم تے غزل اندر اپنی تخلیق دا لوہا منوارہ ہے نیں۔ ایہہ بشیر ناطق ہوراں دے خیال تے فکر
بارے دسدے نیں:

”ایہناں دے اندر تصوف دی شاعری دے حوالے نال بہت
خوبصورتی ایہہ وے کہ اکثر شاعر لکھدے نیں تے اوس وچ جھوٹ
ملاندے نیں لیکن ایہہ ایس طرح نہیں کردے۔ اوس واقعہ یا منظر
نگاری نوں پرکھ کے لکھدے نیں۔ کوئی کٹ وڈھ نہیں کردے بلکہ فنی
اعتبار نال بہتر مصرعیاں نوں اپنی لکھت دا حصہ بناوندے نیں۔ ایہناں
دا اندازِ فکر بہوں چنگا اے۔“ (56)

بشیر ناطق ہوریں ہس مکھ تے جی دار انسان سن۔ خوبصورت، خوب سیرت تے اک
چنگے راہنما وی سن۔ حیاتی دے اخیر لے وناں وچ ہمار رہن لگ پئے سن۔ 15 اپریل 2022ء بروز
جمعہ 13 رمضان المبارک نوں میں اوہناں دی عیادت لئی میو ہسپتال گئی تے اوہ اوتھے میریاں
اکھاں دے ساہمنے اللہ نوں پیارے ہو گئے۔ رب سوہنا اوہناں دی بخشش فرمائے۔ (آمین)

چھپیاں لکھتاں

شاعری

پاکستان دی گل

بشیر ناطق ہوراں دی ایہہ پہلی لکھت 8 صفحیاں تے مشتمل اے۔ ایہدا چھپن ورھا 1971ء تے ایہدے چھاپن ہار راجہ بشیر احمد کشمیری بازار لاہور میں۔

حضرت عشق دا نظارہ

ایہہ بشیر ناطق ہوراں دی دوجی لکھت اے۔ ایس اندر دو نظماں میں تے ایہہ 7 صفحیاں تے مشتمل اے۔ ایہدے چھاپن ہار راجہ بشیر احمد کشمیری بازار لاہور میں۔

پتھراں وچوں لال

بشیر ناطق دا ایہہ مجموعہ ”پتھراں وچوں لال“ چومصرعیاں، حمداں، نعتاں، نظماں تے مناجاتاں دا بہترین مجموعہ اے۔ ایہدا چھپن ورھا 1999ء اے تے چھاپن ہار دائم اقبال اکیڈمی منڈی بہاؤ الدین اے۔ کتاب دے کل 256 صفحے میں۔

روپ نگری

بشیر ناطق دی ایہہ لکھت ”روپ نگری“ چومصرعیاں تے نظماں دا بہترین مجموعہ اے۔ ایہدے چھپن دا ورھا 2001ء تے ایہدے کل 137 صفحے میں۔ ایہدے چھاپن ہار دائم اقبال اکیڈمی منڈی بہاؤ الدین اے۔

تھلاں دی سسی

بشیر ناطق ہوراں دی ایہہ لکھت ”تھلاں دی سسی“ نظماں دا مجموعہ اے۔ ایس کتاب دے 212 صفحے میں۔ ایہدا پہلا چھپن ورھا 2006ء اے تے دوجا چھپن ورھا 2019ء اے۔ ایہنوں پہلی تے دوجی واری چھاپن ہار مقصود پبلشرز اردو بازار لاہور میں۔

نرالا عاشق

بشیر ناطق ہوراں دی ایہہ لکھت ”نرالا عاشق“ منظوم سوانح حیات المعروف ”سائیں جھاناں“ اے۔ چھپن ورھا 2015ء اے تے کتاب چومصرعیاں دا مجموعہ اے۔ ایہدے چھاپن ہار پبلشرز دائم اقبال اکیڈمی منڈی بہاؤ الدین اے۔ ایہہ کتاب 233 صفحیاں تے مشتمل اے۔

رموز گوہر

”رموز گوہر“ بشیر ناطق ہوراں نظم دی صورت وچ حضرت خواجہ گوہر الدین احمد رحمۃ اللہ علیہ جینڈر شریف (گجرات) دی منظوم سوانح حیات اے۔ ایہدا چھپن ورہا 2016ء اے۔ کتاب دے صفحے 232 تے ایہدے چھاپن ہار فجر پبلشرز لاہور نیں۔

لجپال قلندر رحمۃ اللہ علیہ

بشیر ناطق ہوراں دی ایہہ لکھت ”لجپال قلندر“ ”سائیں محمد علی“ ٹلاں والی سرکار بنگلہ صدر گوگیرہ ضلع اوکاڑہ دی منظوم سوانح حیات اے۔ ایہدا چھپن ورہا 2017ء تے کل صفحے 336 نیں۔ ایہدے چھاپن ہار مقصود پبلشرز، جیلانی سنٹر، اردو بازار لاہور نیں۔

جلوہ عشق

بشیر ناطق ہوراں دی ایہہ لکھت ”جلوہ عشق“ (ع ش ق) ”عربی شاہ قلندر“ دی سوانح حیات، واقعات تے کرامات دا مجموعہ اے۔ ایہہ کتاب چومصرعیاں دا مجموعہ اے تے ایہدا چھپن ورہا 2018ء اے۔ ایہدے کل صفحیاں دی تعداد 284 اے۔ ایہدے چھاپن ہار پوٹھوہار رہتل پبلی کیشنز نیں۔

توحید دا چن

بشیر ناطق دی لکھت ”توحید دا چن“ سیرت النبی حضور اکرم دی تریسٹھ سالہ پاک پوتر جیون تے مشتمل لاجواب تے باکمال سوانح حیات اے۔ سیرت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا منظوم شاہکار اے۔ چھپن ورہا 2020ء اے ایہدے صفحیاں دی تعداد 1576 اے۔ ایہدے چھاپن ہار ایوب پریس داتا دربار لاہور نیں۔

تعارف بابا سندھوراں والی سرکار

ایس کتاب دے 7 صفحے نیں۔ ایہدے پبلشرز دائم اقبال پنجابی پریس لاہور نیں۔

ان چھپیاں لکھتاں

وحدت دا دریا

بشیر ناطق ہوراں دی ان چھپی لکھت ”وحدت دا دریا“ 128 صفحیاں دا مسودہ اے۔ ایس وچ ”چرخہ نامہ“ تے ”ہو“ دا بیان وی موجود اے۔ وحدت دا دریا کافیاں تے دوہڑیاں دی شکل وچ لکھیا گنیا اے۔

آدم بیتی

بشیر ناطق دی ایہہ لکھت ”آدم بیتی“ مسدس دی فارم وچ لکھی گئی اے۔ ایس دے

اندر حضرت آدم علیہ السلام دے بارے مخضر حالات پئی کیویں جنت وچوں کڈھے گئے تے شیطان دا سجدہ نہ کرنا ایس توں اڈ فرشتیاں دے بارے وی لکھیا ہو یا اے۔

چار چوفیرے دُکھ

بشیر ناطق دی کتاب ”چار چوفیرے دُکھ“ ایہہ نظماں تے غزلاں دا مجموعہ اے۔ ایہدے وچ غزلاں چوکھیاں تے نظماں تھوڑیاں نیں۔ غزلاں کی بحر وچ لکھیاں گئیاں نیں۔ ایہہ مسودہ 246 صفحیاں دا اے۔ ایس وچ انسان دے چاروں پاسے دُکھاں دی گل کیتی گئی اے۔

عشق نگر

بشیر ناطق دی لکھت ”عشق نگر“ سی حرفی تے چومصرعیاں دا مجموعہ اے۔ ایہدے وچ عشق حقیقی تے تصوف نوں بیان کیتا گیا اے۔ ایہہ مسودہ 88 صفحیاں اُتے مشتمل اے۔ ان چھپیاں لکھتاں دے مسودے بشیر ناطق قادری ہوراں دے کول موجود نیں۔

حوالے

* نسرین اختر، لیکچرار پنجابی، گورنمنٹ ایسوسی ایٹ کالج برائے خواتین، کلریالا تحصیل گوجر خان، راولپنڈی۔

- 1- بشیر ناطق، گل بات نسرین اختر، عمر 71 سال، مارچ 8، 2021ء، موہڑہ شریف، لاہور۔
- 2- بشیر ناطق، گل بات۔
- 3- بشیر ناطق، گل بات۔
- 4- بشیر ناطق، گل بات۔
- 5- بشیر ناطق، گل بات۔
- 6- بشیر ناطق، گل بات۔
- 7- بشیر ناطق، گل بات۔
- 8- بشیر ناطق، گل بات۔
- 9- بشیر ناطق، گل بات۔
- 10- بشیر ناطق، گل بات۔
- 11- بشیر ناطق، گل بات۔
- 12- بشیر ناطق، گل بات۔
- 13- بشیر ناطق، گل بات۔
- 14- بشیر ناطق، گل بات۔
- 15- بشیر ناطق، گل بات۔
- 16- بشیر ناطق، گل بات۔
- 17- دائم اقبال دائم، شاہنامہ کربلا (منڈی بہاؤ الدین: دائم اقبال اکیڈمی، 1997ء)، 162۔
- 18- بشیر ناطق، گل بات۔
- 19- بشیر ناطق، گل بات۔
- 20- بشیر ناطق، گل بات۔
- 21- بشیر ناطق، گل بات۔
- 22- بشیر ناطق، گل بات۔
- 23- محمد عتیق باہر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 38 سال، مئی 3، 2021ء، شیراکوٹ لاہور۔
- 24- محمد عتیق باہر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات۔
- 25- محمد صدیق صابر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 26 سال، مئی 18، 2021ء، موہڑہ شریف نزد شیران فیکٹری، لاہور۔
- 26- محمد صدیق صابر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات۔
- 27- محمد لیتق طاہر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 18 سال، جون 20، 2021ء، موہڑہ شریف نزد شیران فیکٹری، لاہور۔

- 28۔ محمد لیتق طاہر (بیٹا بشیر ناطق)، گل بات۔
- 29۔ طیبہ بی بی (بیٹی بشیر ناطق)، گل بات۔ نسرین اختر، عمر 30 سال، اپریل 4، 2021ء، نیازی اڈہ، لاہور۔
- 30۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 31۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 32۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 33۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 34۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 35۔ بشیر حسین مغل (بھائی بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 72 سال، اپریل 21، 2021ء، کینال گارڈن نزد بحریہ ٹاؤن، لاہور۔
- 36۔ بشیر حسین مغل (بھائی بشیر ناطق)، گل بات۔
- 37۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 38۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 39۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 40۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 41۔ بشیر ناطق، پتھراں وچوں لال (منڈی بہاؤ الدین: دائم اقبال اکیڈمی، 1999ء)، 94۔
- 42۔ بشیر ناطق، پتھراں وچوں لال، 91۔
- 43۔ بشیر ناطق، پتھراں وچوں لال، 92۔
- 44۔ بشیر ناطق، پتھراں وچوں لال، 93۔
- 45۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 46۔ بشیر ناطق، روپ نگری (لاہور: دائم اقبال پنجابی پڑھیا، 2001ء)، 3۔
- 47۔ عابد حسین مرزا (بھائی بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 65 سال، اپریل 13، 2021ء، سبزہ زار، لاہور۔
- 48۔ طاہر حسین صفدر (خالہ زاد بشیر ناطق)، گل بات نسرین اختر، عمر 67 سال، اپریل 10، 2021ء، مریدکے۔
- 49۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 50۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 51۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 52۔ محمد اکرم قلندری (دوست بشیر ناطق)، ٹیلی فونک گل بات نسرین اختر، عمر 80 سال، جون 20، 2021ء، لاہور۔
- 53۔ بشیر ناطق، گل بات۔
- 54۔ محمد اکرم قلندری (دوست بشیر ناطق)، گل بات۔
- 55۔ پیر عبدالقائم، گل بات نسرین اختر، عمر 55 سال، اپریل 18، 2021ء، بنگلہ صدر گوگیرہ، اوکاڑہ۔
- 56۔ عدل منہاس لاہوری، ٹیلی فونک گل بات نسرین اختر، عمر 68 سال، جون 6، 2021ء، اوکاڑہ۔